

การเดินทางของชีวิต : ความหมายต่อความชราภาพและการใช้ชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุ
ไทดำ กรณีศึกษา ชุมชนไทดำในพื้นที่ตำบลดอนพุดราและตำบลบางปลา
จังหวัดนครปฐม

นัฐฤติ สิงห์กุล¹

บทคัดย่อ

งานศึกษาวิจัยชิ้นนี้มีเป้าหมายในการศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิต ความหมายและการปฏิบัติตัวของผู้สูงอายุไทดำ โดยใช้วิธีการศึกษาภาคสนามเชิงชาติพันธุ์วรรณา การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เชิงลึกในชุมชนไทดำ 2 แห่งในจังหวัดนครปฐม ผู้ศึกษาใช้การสัมภาษณ์เชิงชาติพันธุ์วรรณาผู้สูงอายุไทดำจำนวน 20 คน ในระยะเวลา 10 เดือน (พฤศจิกายน 2560 - สิงหาคม 2561) ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณบรรพบุรุษเป็นจุดศูนย์กลางทางอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในกระบวนการเปลี่ยนผ่านของชีวิตภายใต้บทบาทของผู้อาวุโสและผู้มีความรู้ของชุมชน เรื่องราวของผู้สูงอายุไทดำในการดำรงชีวิตและการเดินทางไปสู่เส้นทางที่เป็นนิรันดร์ สะท้อนให้เห็นการต่อรงภายใต้เงื่อนไขของร่างกายทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตและชีวิตหลังความตาย

คำสำคัญ : 1. ความชราภาพ 2. ไทดำ 3. ความหมาย 4. อัตลักษณ์ 5. พิธีกรรม

¹ อาจารย์ประจำภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร อีเมล : tontawan_1@hotmail.com โทร : 02 221 7777

**The journey of life: Meaning of aging and living among Tai-Dam older ethnic group
Case study Tai-Dam community of Donputcha and Bangpla Sub-district,
Nakhon Pathom**

Nattawut Singkul²

Abstract

This article is part of the research entitled “The Journey of Life: Meaning for Aging and The Life of the Tai Dam Aging Group in Nakhon Pathom Province”. The study applied ethnographic methods, including participatory observation, data collection, and indepth interviews with communities in the Tai Dam district, both men and women, totaling 20 people for a period of 10 months (November 2017-August 2018). The study found that the beliefs of ancestor ghosts and spirits remain the center of the ethnic identity of the Tai Dam people who have remained firmly in the transitional period under the role of the elderly who act as knowledgeable people. The story of the Tai Dam elderly concerning about living and traveling to the eternal path of life reflects the negotiation under the body’s natural and cultural conditions in living and afterlife.

Keywords: 1. Aging 2. Tai Dam ethnic group 3. Meaning 4. Identity 5. Ritual

²Lecturer, Department of Anthropology, Faculty of Archaeology, Silpakorn University, Bangkok, Thailand.

Email address: tontawan_1@hotmail.com Tel: 02 221 7777

บทนำ

อาจกล่าวได้ว่าปัญหาของผู้สูงอายุหรือสูงอายุ คือปัญหาในระดับโลกที่สังคมต่าง ๆ ทั่วโลกกำลังเผชิญหน้า กับสภาวะการเปลี่ยนแปลงของประชากร ทั้งการเพิ่มของประชากรอย่างต่อเนื่องในช่วงปี ค.ศ. 2015 เป็นต้นมา สัดส่วนการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรดังกล่าว มีความเชื่อมโยงกับจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นด้วย โครงสร้างของอายุที่ไม่สมดุลกันระหว่างสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป กับการลดลงของ ประชากรที่อายุน้อย โดยเฉพาะประชากรในวัยแรงงาน (Gheorghita, 2016) ประเด็นของประชากรสูงอายุ เป็นสิ่งที่เรารู้ผ่านนโยบายสาธารณะทางด้านสุขภาพและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกัน ปัญหา เหล่านี้ก็เป็นประเด็นทางสังคมวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน (World Health Organization, 2016)

ในช่วงปี พ.ศ. 2550 สังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งเกิดจากจำนวนประชากรผู้สูงอายุ ของประเทศไทยมีมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด (Potiwan, 2015) ภาวะของผู้สูงอายุได้กลายเป็น ประเด็นปัญหาที่สำคัญของประเทศในเรื่องแนวคิดทางด้านประชากรและการพึ่งพิง ภายใต้มุมมองว่าผู้สูงอายุ ที่มีอายุเพิ่มมากขึ้น ร่างกายจะมีความเสื่อมถอย มีสภาวะอ่อนแอทางร่างกาย และมีจิตใจที่แปรปรวน (Hawanon, & Wattanotha, 2009; Othaganon, 2001; Boukeaw, & Teungfung, 2016) โดยเฉพาะภาวะที่ ร่างกายเสื่อมถอยและอ่อนแอ นำพาผู้สูงอายุไปสู่ความเจ็บป่วยทางสุขภาพ จากสถานการณ์สุขภาพของผู้สูงอายุ พบว่าผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะเป็นโรคเจ็บป่วยเรื้อรังเพิ่มสูงขึ้น เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิต และไตวาย ซึ่งจะนำไปสู่ความทุพพลภาพและเสียชีวิตของผู้สูงอายุ (Boukeaw, & Teungfung, 2016) ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าว กำลังเกิดขึ้นในทุกภูมิภาคของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นภาคเมืองหรือชนบท หรือผู้สูงอายุ ชนชั้นกลาง ชนชั้นล่าง หรือกลุ่มชาติพันธุ์ก็ตาม

ในขณะเดียวกัน ภาพรวมคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุในประเทศไทยไม่ได้เป็นภาพเดียวกัน เนื่องจาก ความแตกต่างในบริบททางสังคมวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ที่มีความเฉพาะ ในพื้นที่ภูมิภาคตะวันตก มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ประกอบด้วยกะเหรี่ยง มอญ ละว้า พม่า ลาวโซ่ง ลาวดำ ลาวพวน ลาวยวน ลาวเวียง เขมร กวย (ส่วย) จีน และมุสลิม (Wongvipak, 1988) ชาวไทดำเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่พูดภาษาตระกูลไท-กะไต และภาษาเขียนที่คล้ายกันกับภาษาไทดำที่ใช้กันอยู่ในเวียดนาม โดยสันนิษฐานว่า ชาวไทดำที่อยู่ในไทยอพยพมาจากเมืองเดียนเบียนฟู ซึ่งอยู่ในแคว้นสิบสองจุไทย ทางตอนเหนือของประเทศ เวียดนามก่อนที่จะผ่านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และเข้ามาสู่ประเทศไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้น เนื่องจากการถูกกวาดต้อนและการอพยพจากภัยสงคราม คำว่า “ไทดำ” “ลาวโซ่ง” หรือ “ไททรงดำ” สันนิษฐาน ว่ามาจากลักษณะของจุดกำเนิดของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เริ่มต้นจากเวียดนาม (ไทดำ) การอพยพโยกย้ายอยู่ที่ประเทศลาว ก่อนจะเข้ามาไทย (ลาวโซ่ง) เครื่องแต่งกายที่มีสีดำ (ไทดำ ไททรงดำ) กลุ่มชาติพันธุ์ไทดำมีการตั้งถิ่นฐาน อยู่ในหลายภูมิภาคและหลายจังหวัดของประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดแถบภาคกลางและภูมิภาคตะวันตก

ในประเทศไทย ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีการให้ความหมายต่อผู้สูงอายุที่แตกต่างกัน ในบางกลุ่ม ชาติพันธุ์ ผู้สูงอายุจะเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพ ซึ่งสัมพันธ์กับอำนาจ การครอบครองพื้นที่ และตำแหน่งทางสังคม ของตัวผู้สูงอายุในครอบครัวและชุมชน ในขณะที่บางกลุ่มชาติพันธุ์ก็อาจจะมองในทางตรงกันข้าม ที่มองผู้สูงอายุ เชื่อมโยงกับภาระที่ต้องรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากคนเหล่านี้ไร้หน้าที่กับครอบครัวและสังคม สะท้อน บทบาทของผู้สูงอายุทางสังคม ลักษณะชีวิตที่ผูกโยงกับครอบครัวและระบบเครือญาติ รวมถึงการยอมรับนับถือ ในภูมิปัญญาหรือความรู้ของผู้สูงอายุที่เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของเอเชีย ความสำคัญและการธำรง

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ได้ยึดโยงกับระบบวัฒนธรรมที่เป็นเสมือนแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่สืบทอดส่งต่อมายาวนานระหว่างรุ่นสู่รุ่น ส่งผลให้ผู้สูงอายุคือผู้ที่มีบทบาทในการธำรงรักษาวัฒนธรรมและถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เป็นแบบแผนและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับชีวิตให้กับสมาชิกรุ่นหลังของสังคม ดังนั้นผู้สูงอายุจึงเป็นผู้รักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่เหนียวแน่น แม้ว่าผู้สูงอายุจะถูกให้ความหมายในแง่ความเสี่ยงต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความเสี่ยงต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ แต่ในด้านวัฒนธรรมและความเป็นชาติพันธุ์ ผู้สูงอายุคือผู้ที่สร้างความมั่นคง อนุรักษ์และสืบสานทางวัฒนธรรม

ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้ จึงมุ่งเน้นการทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิตของผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่สัมพันธ์กับการให้ความหมายและการปฏิบัติต่อความชราภาพ ที่น่าจะทำให้เข้าใจมิติที่หลากหลายของความชราภาพ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมืองและความทันสมัย ซึ่งความรู้ที่ได้จะทำให้สามารถนำไปถกเถียงกับแนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุในมิติทางการเมืองและเศรษฐกิจและแนวคิดด้านประชากร โดยใช้มุมมองทางมานุษยวิทยาเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อขับเคลื่อนนโยบายของผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมไทยในอนาคต

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาประสบการณ์ชีวิต การให้ความหมายต่อความชราภาพของผู้สูงอายุไทดำ และวิเคราะห์การปฏิบัติตัวต่อความชราภาพของผู้สูงอายุไทดำ ที่สัมพันธ์กับความเป็นชาติพันธุ์ พิธีกรรม ความเชื่อที่เกี่ยวกับชีวิตและความตายในกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ (ลาวโซ่ง) ในพื้นที่จังหวัดนครปฐม

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการทบทวนวรรณกรรมผู้ศึกษาจะแบ่งการนำเสนอออกเป็นสองประเด็นคือ 1. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของชาวไทดำและความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษและ 2. เรื่องของความชราภาพที่จะให้เห็นแนวคิดทฤษฎีที่จะทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นไทดำกับความหมายและมุมมองต่อความชราภาพ

หน้าที่ทางสังคมของความเชื่อผีบรรพบุรุษมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวลาวโซ่งหรือไทดำ โดยกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำมีความเชื่อและให้ความสำคัญกับผีบรรพบุรุษและสืบสานความเชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน การนับถือผีหรือความเชื่อเรื่องผีของชาวไทดำ สะท้อนลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมและความแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เนื่องจากสำนักทางชาติพันธุ์ที่เข้มข้น ทำให้ไทดำยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ได้ในมิติที่เป็นรูปธรรม ทั้งภาษา เครื่องแต่งกาย และแบบแผนบ้านเรือนไว้ได้ดีกว่า รวมถึงถูกกลืนกลายเป็นไทยได้ช้ากว่าชาติพันธุ์กลุ่มน้อยอื่น ๆ ทั่วไปในภาคกลางของประเทศไทย (Pitiphat, & Poonsuwan, 1997) ภายใต้บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะลูกหลานไทดำ ผ่านการเลี้ยงผี การปาดตุง³ ที่สมาชิกในครอบครัวจะต้องเตรียมการและปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ หน้าที่ความรับผิดชอบทางสังคม เช่น การขัดเกลาทางสังคมในการดูแลพ่อแม่ในครอบครัว ความกตัญญูกตเวทิต่อบรรพบุรุษ ความเป็นเครือญาติกัน นับถือผีเดียวกัน หน้าที่ความรับผิดชอบในความต้องการด้านจิตใจ การจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ทำให้เกิดคุณค่าที่สร้างความสุขที่เกี่ยวโยงกับความเชื่อและการสืบผีบรรพบุรุษ โดยโครงสร้างสังคมของไทดำมีความสัมพันธ์กับพิธีกรรม 3 พิธีกรรมสำคัญคือ พิธีกรรมเสนเรือน พิธีแต่งงานและพิธีศพ โดยทั้ง 3 พิธีกรรม สะท้อนให้เห็นการจัดระเบียบ

³ คำเรียกใช้การเช่นไหว้ผีพ่อแม่ในกะล่อห้องในช่วง 5 วันหรือ 10 วันแล้วแต่จะสืบเชื้อสายผีฝ่ายผู้ตัวหรือผู้น้อยตามความเชื่อของชาวไทดำ

สังคมในระดับครอบครัวโดยใช้เครือญาติเป็นเกณฑ์ โดยมีความคิดเรื่องผีเดียวกันเป็นสัญลักษณ์ร่วมกันและจัดลำดับความสัมพันธ์ของเครือญาติแบบฝ่ายเดียว พิธีกรรมเสนเรือนหรือไหว้ผีบรรพบุรุษของไทยทำให้เห็นความกตัญญูทวดเทวีต่อพ่อแม่บรรพบุรุษ และสร้างความสามัคคีเป็นปึกแผ่นให้กับหมู่คณะ (Watkew, 1978)

ประเด็นของความเชื่อผีบรรพบุรุษของชาวไทยมีความเกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมที่สืบสานจากอดีตได้อย่างชัดเจน สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สังคมไทยได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการป้องกันการเปลี่ยนแปลง หรือการยอมรับนับถือผีหรือวัฒนธรรมความเชื่ออื่น ๆ ที่ตัดขาดจากผีบรรพบุรุษ ดังจะเห็นได้ว่า ไทยไม่อาจเปลี่ยนแปลงการนับถือผีบรรพบุรุษได้ สถานการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้เกิดทางเลือกในความเชื่อ เพื่อเป็นเครื่องมือให้คนในชุมชนหยิบฉวยมาใช้แก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีพลัง (Maunchanchey, 2015) สิ่งที่น่าสนใจก็คือผู้สูงอายุไทยคือสิ่งที่สะท้อนร่องรอยและรากเหง้าของชุดความรู้ ชุดประสบการณ์ทางวัฒนธรรมและความเชื่อดั้งเดิม ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่ยังคงถูกรักษา ต่อเติม เปลี่ยนแปลง ผสมผสานและถ่ายทอดต่อคนรุ่นหลัง ผู้สูงอายุจึงเป็นทุนมนุษย์ที่มีความสำคัญในการรักษาทุนทางวัฒนธรรม เพื่อการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่สิ้นล้น ความเชื่อและมายาคติต่อเรื่องนิยามของความชราภาพในสังคมปัจจุบัน ในการศึกษาพิธีกรรมและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยมีจำนวนมากที่สุด และให้ความสำคัญกับพิธีกรรมและกระบวนการของพิธีกรรมที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของความเป็นไทย แต่งานเกือบจะทุกชิ้นไม่ได้มองประเด็นอัตลักษณ์ของความเป็นผู้สูงวัยของชาวไทยที่ซ้อนทับกับความเป็นผู้ประกอบการพิธีกรรมและความเป็นชาติพันธุ์ไทย ที่ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นพลังและศักยภาพของผู้สูงอายุไทย

อาจกล่าวได้ว่า แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องของความชราภาพ (aging) เกิดขึ้นจากการปะทะกันของนิยามเก่าและนิยามใหม่ของคำว่า ความชรา (aging) โดยนิยามดั้งเดิมของความชราภาพมาจากงานศึกษาของ Rose (1991) ที่ให้คำจำกัดความของคำว่า ความชรา (aging) คือการเสื่อมลง (decline) และการสูญเสีย (loss) ของการเปลี่ยนแปลงและการเพิ่มขึ้นของอายุ (Flatt, 2012) ภายใต้อิทธิพลของนักชีววิทยาวิวัฒนาการ (evolutionary biologist) ที่นิยามความชราภาพว่า คือร่างกายที่แก่เฒ่า (elder body) คือสิ่งที่ถูกประกอบสร้างเช่นเดียวกับการเป็นปัญหาทางสังคม ที่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการจัดการเชิงชีวการแพทย์ (Talarsky, 1998) ภายใต้มุมมองทางการแพทย์ได้สร้างรูปแบบทางการแพทย์เกี่ยวกับความชราภาพ (the medical model of aging) ผ่านการทำให้ความชราภาพเป็นเรื่องของพยาธิวิทยา ที่นำไปสู่กระบวนการต้องการทางการแพทย์และการรักษาทางการแพทย์ อัตลักษณ์ของความชราภาพจึงเป็นสิ่งที่ถูกทำให้แบ่งแยก และทำให้มีลักษณะเฉพาะรวมทั้งการทำให้เป็นกลุ่มที่มีความต้องการการดูแลที่เฉพาะ (Cohen, 1998)

ในขณะเดียวกัน อุดมคติทางสังคมวัฒนธรรมเกี่ยวกับความชราภาพ ได้สร้างให้เกิดภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับความอ่อนแอ ความไร้ประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภคที่มากเกินไปในแง่ของการดูแลทางด้านสุขภาพ ที่เชื่อมโยงภาระของการพึ่งพิงทางสังคมของผู้สูงอายุ รวมทั้งงานเขียน งานวิจัย นโยบายการเมืองและวาทกรรมที่ประกอบสร้างภาพของความชราภาพให้เป็นด้านลบหรือกลายเป็นปัญหาสำคัญ ดังที่ Cohen (1998) ใช้คำว่าภาษาของวิกฤตการณ์ (language of crisis) โดยเฉพาะการศึกษาวิจัยทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ตัวเลขทางสถิติเป็นตัวชี้วัดการพึ่งพาและความเป็นภาระในทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งประเด็นทางสุขภาพที่เชื่อมโยงกับการคาดคะเนทางประชากรและระบาดวิทยา ในการตัดสินใจเชิงนโยบายด้านสุขภาพ

และการให้ความช่วยเหลือด้านสวัสดิการกับกลุ่มประชากรสูงอายุ ดังนั้นความเป็นผู้สูงอายุหรือความชราภาพ จึงถูกมองว่าเป็นเช่นเดียวกับความเป็นอื่น ความเป็นชายขอบและการไร้ตัวตนในทางสังคม รวมทั้งการไม่มีบทบาทในฐานะผู้กระทำกิจกรรมการทางสังคม ร่างกายของความชราภาพกลายเป็นสิ่งที่ไร้คุณค่าทางสังคม กลายเป็นความน่าเกลียด และเป็นความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย (Young, 1990) ความชราภาพจึงเป็นสิ่งที่ถูกผลิตและสร้างคำอธิบายเกี่ยวกับสุขภาพที่ผูกโยงกับลักษณะทางกายภาพ ในสังคมต่าง ๆ ล้วนมีมายาคติเกี่ยวกับความชราภาพที่ถูกประกอบสร้างจากมิติทางสังคมวัฒนธรรมในแง่ลบ ได้แก่ มายาคติที่เชื่อว่าการมีอายุที่มากขึ้นย่อมนำมาซึ่งความเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง (chronic disease) ความชราภาพคือความสูญเสีย ความโดดเดี่ยว และความไร้ความสามารถทางด้านกรผลิต ความไม่เหมาะสมกับการตั้งครุฑหรือให้กำเนิดสมาชิก โดยเฉพาะในกลุ่มผู้หญิง ผู้สูงอายุมีความเปราะบาง ความอ่อนแอของร่างกายและความไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้

การตั้งคำถามต่อวาทกรรมและความรู้ที่สร้างแม่แบบบางประการให้กับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะแนวคิดทางประชากรและทางเศรษฐกิจ กระแสแนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุจึงควรก้าวข้ามจากมุมมองด้านลบ ที่เป็นเรื่องของความเสื่อมถอยไปสู่เรื่องมุมมองด้านบวกการเป็นผู้สูงอายุที่มีความสุข (well-being aging) หรือประสบความสำเร็จในชีวิตบั้นปลาย (successful aging) ดังเช่น Duay, & Bryan (2006) ได้ให้ 3 ลักษณะสำคัญของการบรรลุสู่การเป็นผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ (successful aging) ของผู้สูงอายุจะประกอบด้วย ความสามารถในการประสานสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ (engagement with others) ความสามารถจัดการและรับมือกับการเปลี่ยนแปลง (coping with changes) และสุดท้ายคือความสามารถในการรักษาร่างกาย จิตใจ สุขภาพ รวมถึงสถานะทางการเงินของตัวเองได้ (maintaining physical, mental and financial health)

ดังนั้น การมองความจริงเกี่ยวกับคนชราหรือผู้สูงอายุควรจะมองประเด็นให้กว้างกว่าประเด็นเรื่องของช่วงเวลาแห่งปัญหา (period of problem) ช่วงเวลาของความสูญเสีย (time of loss) ภาวะของการไม่มีความสุข (unhappiness) และความเสื่อมถอย (decline) ของร่างกาย กระบวนการที่ทำให้ความชราภาพเชื่อมโยงกับความเจ็บป่วย ความเปราะบาง ความอ่อนแอ ความพิการ ความไร้อำนาจ ไร้ความรู้สึกทางเพศ การถูกกระทำ และการอยู่ตามลำพัง รวมทั้งการไร้ความสามารถในการเรียนรู้ (Rowe, & Kahn, 1997) ความจริงของความชราภาพที่เกี่ยวข้องกับชีวิตภายหลังหรือชีวิตในช่วงที่เหลือ (later life) ที่สัมพันธ์กับการเติบโต โอกาส และความสุข ดังนั้น เวลาว่างจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการผลักดันและช่วยสร้างชีวิตในช่วงเวลาต่อมาของผู้สูงอายุในเชิงบวก ทำให้รู้สึกมีความสุขและมีชีวิตชีวามากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ McLeish (1976) ที่กล่าวว่า ความตายเท่านั้นที่จะเป็นการสิ้นสุดการเดินทางของปัจเจกบุคคล ตราบใดที่บุคคลยังมีชีวิตก็ยังคงต้องเดินทาง เขาใช้แนวคิด Ulyssean⁴ concept กับการอธิบายความสร้างสรรค์ในช่วงชีวิตหลัง (later life)

วิธีการศึกษา

งานศึกษาวิจัยชิ้นนี้ เป็นการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างของผู้สูงอายุไทดำใน 2 ชุมชน คือบ้านหัวถนน ตำบลดอนพุทราในอำเภอดอนตูมและบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ที่เป็นกรณีของการศึกษา แม้ว่าในเขตจังหวัดนครปฐมจะมีกลุ่มไทดำอยู่ในหลายอำเภอ

⁴ คำว่า Ulyssean Adult ถูกใช้นิยามบุคคลที่ความต่อเนื่องกับการแสวงหาหรือค้นหา การผจญภัยใหม่ ๆ รวมถึงโอกาสในช่วงชีวิตถัดมา คำว่า "Ulysses" ในภาษาละตินคือผู้ชายที่อายุมากกว่า 50 ปี เมื่อพวกเขาเริ่มออกผจญภัย ซึ่งคล้ายกับมหากาพย์ เรื่องโอดิสซัส (Odysseus) ที่เริ่มต้นการผจญภัยของตัวเองในเรื่องเมื่ออายุประมาณ 70 ปี ซึ่งเป็นการเดินทางครั้งสุดท้ายของชีวิตเขา

แต่เนื่องจากชุมชนทั้ง 2 แห่ง ยังคงมีการรักษาประเพณีวัฒนธรรมแบบไทดำ มีหมอเสนาและผู้ประกอบพิธีกรรมที่เป็นผู้สูงอายุอยู่จำนวนมากในชุมชนไทดำต่าง ๆ ของจังหวัดนครปฐม การคัดเลือกเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลจะพิจารณาจากความสามารถในการให้ข้อมูล ความจำที่ดี และความสามารถในการสื่อสารกับผู้ให้ข้อมูลได้เป็นหลัก ผู้วิจัยมีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยเริ่มจากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้สูงอายุในครั้งแรก เพื่อคุณสมบัติและคุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูลที่มีความน่าสนใจ เช่น ผู้สูงอายุที่มีบทบาทสำคัญในเชิงพิธีกรรมความเชื่อ ผู้นำทางการเมืองการปกครองในท้องถิ่น หรือผู้สูงอายุทั่วไปที่ไม่ได้มีบทบาทในทางพิธีกรรมหรือทางการเมืองการปกครอง ผู้สูงอายุที่เป็นผู้ชายและผู้หญิง เพื่อให้เห็นมุมมองที่อาจแตกต่างกัน สถานภาพของผู้สูงอายุที่แตกต่างกันเช่น แต่งงาน เป็นหม้าย อยู่คนเดียวหรืออยู่กับลูกหลาน รวมทั้งผู้สูงอายุที่ดำรงสถานะเป็นเจ้าของ หรือเจ้าบ้าน หรือภรรยาผู้เป็นนางเจ้าเสื่อหรือเจ้าบ้านที่เป็นศูนย์กลางของครอบครัว โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นกรณีศึกษาผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและเรื่องเล่าเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิต จำนวน 12 คน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ตีความของเรื่องเล่าและเขียนรายงานการวิจัย

ผลการศึกษา

สภาพวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวไทดำในพื้นที่จังหวัดนครปฐม มีความคล้ายคลึงกันคือประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม โครงสร้างของครอบครัวของหมู่บ้านไทดำ มีลักษณะเป็นครอบครัวขยายที่บ้านเรือนของพ่อแม่และลูกจะอยู่รวมกันในอาณาบริเวณเดียวกันเป็นครอบครัวใหญ่ แนวโน้มในอนาคตที่ผู้อาวุโสจะอยู่กันลำพังมีมากขึ้น เนื่องจากลูกหลานออกไปทำงานและเรียนหนังสือข้างนอกมากขึ้น และลูกเมื่อแต่งงานแล้ว ก็แยกออกไปตั้งครอบครัวตัวเองอย่างเป็นอิสระมากขึ้น สิ่งที่น่าสนใจในโครงสร้างของสังคมไทดำคือ การให้ความสำคัญและการเคารพต่อผู้อาวุโส ผู้ชายที่อาวุโสมากจะเป็นหัวหน้าครอบครัว มีฐานะเป็นผู้นำ และมีอำนาจสูงสุดในการสืบตระกูลสืบเชื้อสายฝ่ายพ่อ ทำให้ลูกชายและภรรยามีการนับถือผีบรรพบุรุษ โดยนับถือทางฝ่ายพ่อ เพราะผู้ชายถือว่าเป็นผู้นำของตระกูล การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนอาศัยผู้ชายเป็นหลัก หากสามีซึ่งเป็นเจ้าบ้านหรือพ่อบ้านที่มีฐานะเป็นเจ้าของเสื่อเสียชีวิตลง ภรรยาของเจ้าบ้านที่เป็นผู้อาวุโสสูงสุดของบ้านจะเป็นผู้ดูแลบ้านและสมาชิกในบ้านแทน และมีฐานะเป็นนางเจ้าเสื่อ แต่ในพิธีกรรมต่าง ๆ ก็ยังต้องพึ่งพาลูกชายเป็นหลัก ผู้หญิงไทดำเมื่อแต่งงานกับคนไทดำด้วยกันจะย้ายออกจากบ้านหลักไปอยู่กับฝ่ายชาย ที่เรียกว่า “ไปเฮื่อนหน้าหาเฮื่อนใหม่” ประเพณีพิธีกรรมสำคัญของคนไทดำ ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนผ่านของชีวิต การเกิด การแต่งงาน ความเจ็บป่วย จนถึงความตายของคนในชุมชน ภายใต้ความเชื่อเรื่องผีและขวัญ ถือเป็นหัวใจสำคัญของชาวไทดำ พิธีที่เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษ เช่น การเสนตัวและการแบ่งขวัญ จึงเป็นพื้นฐานสำคัญของคนไทดำ ที่ยังคงยึดถือปฏิบัติกันในกลุ่มผู้สูงอายุและลูกหลานชาวไทดำที่จัดให้กับพ่อแม่ ซึ่งเชื่อมโยงกับโลกทัศน์และความหมายของชีวิตชาวไทดำ จากการลงพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยขอเสนอผลการศึกษาซึ่งมีประเด็นเกี่ยวกับการให้ความหมายต่อความชราภาพและการปฏิบัติตัวของผู้สูงอายุไทดำ ที่สัมพันธ์กับประสบการณ์การเดินทางของชีวิต ดังนี้คือ

1. ความหมายของความชราภาพ

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในชุมชนไทดำที่มีสถานะทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน พบว่ามีการให้ความหมายต่อเรื่องของความตายภายใต้ความเป็นชาติพันธุ์ไทดำ ความหมายของความชราภาพเชื่อมโยงกับประเพณี พิธีกรรมที่มีความเฉพาะและความเชื่อในเรื่องของโลกหลังความตาย ที่ปะทะกันกับ

วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและการทำงาน โดยความหมายของความชรภาพมีดังนี้

ความชรภาพคือความตาย

ในความหมายของผู้สูงอายุชาวไทย คำว่าความชราคือกระบวนการเปลี่ยนผ่านไปสู่ช่วงเวลาสุดท้ายของชีวิต ความชรภาพยึดโยงกันกับความเจ็บป่วยและความตายของผู้คนรอบข้าง ทำให้เรื่องราวที่ผู้สูงอายุในชุมชนพูดคุยกันจึงเป็นเรื่องของความเจ็บป่วยของเพื่อน เหตุการณ์เกี่ยวกับความตายของผู้สูงอายุ และในทางพิธีกรรม การตายของผู้สูงอายุถือเป็นการตายที่มีความหมายต่อครอบครัว วงศ์ตระกูลและลูกหลาน วิญญาณของผู้ตายจะได้รับการยอมรับ และเชื่อเชิญให้เข้ามาอาศัยอยู่ในกะล่อห้องในบ้านของลูกหลาน เพื่อทำหน้าที่ในการปกปักรักษาดูแลสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งลูกหลานมีหน้าที่ที่จะต้องมีการดูแล เช่น ไหว้และจัดพิธีกรรมให้กับผีพ่อแม่หรือผีบรรพบุรุษตามความเหมาะสม อีกทั้งผู้สูงอายุก็ต้องมีการเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับความตายที่ต้องเผชิญ

“ช่วงนี้ยายไม่สบาย เดินเหินไปไหนไม่ค่อยได้ อยู่ติดบ้าน ติดเตียงแล้วตอนนี้ ร่างกายมันอ่อนแอ จะไปเมื่อไรไม่รู้ ลูกหลานก็อยากทำเสนาตัวให้ แต่ยายไม่ยอมยกให้เขาทำ มันเสียตังค์เยอะ แยกแล้ว เจ็บป่วย ตายก็เป็นเรื่องธรรมชาติ” (คุณยายเสริญ เพชรม่อม อายุ 85 ปี ชาวบ้านเกาะแรด, สัมภาษณ์)

ในขณะที่เดียวกัน โลกทัศน์ของความตายของกลุ่มคนไทยที่ไม่ใช่การสิ้นสุดของชีวิตเท่านั้น แต่ความตายคือการเปลี่ยนผ่านและการเดินทางของคนไทยที่เชื่อมโยงกับมิติทางจิตวิญญาณและในทางพิธีกรรม การตายของผู้สูงอายุถือเป็นการตายที่มีความหมายต่อครอบครัว วงศ์ตระกูลและลูกหลาน วิญญาณของผู้ตายจะได้รับการยอมรับและเชื่อเชิญให้เข้ามาอาศัยอยู่ในกะล่อห้องในบ้านของลูกหลาน เพื่อทำหน้าที่ในการปกปักรักษาดูแลสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งลูกหลานมีหน้าที่ที่จะต้องมีการดูแล เช่น ไหว้และจัดพิธีกรรมให้กับผีพ่อแม่หรือผีบรรพบุรุษตามความเหมาะสม

ความชรภาพคือความสามารถในการทำงาน

ความชรภาพถูกให้ความหมายที่สัมพันธ์กับการทำงาน ประสบการณ์ชีวิตของชาวไทยที่เชื่อมโยงกับความเป็นผู้ชายและผู้หญิงที่สัมพันธ์กับบทบาทหน้าที่ในการทำงาน ความหมายของความเป็นผู้สูงอายุจึงเกี่ยวข้องกับความสามารถในการทำงาน หากผู้สูงอายุยังสามารถทำงานได้ พวกเขาถือว่าตัวเองยังไม่แก่ชรา

“ความชราไม่ใช่การหยุดพัก นอนเฉย ๆ ไม่ทำอะไร มันไม่มีคุณค่า ความแก่มันไม่ใช่แค่เรื่องอายุ แต่มันคือการทำงาน การทำหน้าที่จนวันสุดท้ายของชีวิต...” (คุณลุงทวี ทองตะโก อายุ 67 ปี ชาวบ้านหัวถนน, สัมภาษณ์)

เมื่อความชรภาพสัมพันธ์กับความสามารถในการทำงาน ในทางตรงกันข้าม ความชรภาพที่ไม่สามารถทำงานได้เช่นปกติจึงถูกตรึงอยู่กับการอยู่บ้าน ช่วงเวลาของการหยุดพักเพื่อเลี้ยงหลานเพียงอย่างเดียวโดยไม่ต้องทำงานหนัก การไม่ออกไปทำงานที่หนักเหมือนเช่นในอดีต จึงเป็นเสมือนเป็นสิ่งที่ตอกย้ำภาพลักษณ์ของความชรภาพภายใต้ความเสื่อมถอย ความชรภาพคือความรู้สึกต่อตัวเอง : ความแก่ไม่มี มีแต่สิ่งที่ฉันรู้สึก

แม้ว่าความชรภาพสัมพันธ์กับธรรมชาติของชีวิต การเปลี่ยนผ่านของร่างกายที่เกี่ยวข้องกับสรีระทางร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่ในขณะที่เดียวกันวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวไทยที่สัมพันธ์กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ภายใต้ความคิดเกี่ยวกับเรื่องของขวัญและความเชื่อเรื่องผีที่ผูกโยงกับบทบาทหน้าที่ในเชิงพิธีกรรม ทำให้ความหมายของความชรภาพในผู้อาวุโสไทยที่เป็นหมอเสนา หมอแบ่งขวัญหรือแม่ดสัมพันธ์กับการเป็นผู้นำในพิธีกรรม เช่นการได้สวมเสื้อฮี (เสื้อที่เจ้าภาพและหมอเสนาใช้ใส่ในการประกอบพิธีกรรมหรือร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ) การได้ท่องบทสวดในพิธีกรรมเสนาเรื่อน เสนาสะเดาะเคราะห์ หรือการแบ่งขวัญ ทำให้

ผู้สูงอายุมีพลังในการประกอบพิธีกรรม ความจำบทสวดที่มีขนาดยาว การเปล่งเสียงที่ตั้งกังวานและมีพลังอำนาจ ซึ่งบุคลิกภาพและลักษณะของร่างกายจะแตกต่างจากตอนที่ไม่ได้ทำหน้าที่ในพิธีกรรม รวมทั้งคำชื่นชมยกย่องของลูกหลานที่มองว่าผู้สูงอายุเหล่านี้ดูไม่แก่เหมือนอายุจริง ดุมีสง่าราศีและความน่าศรัทธาเลื่อมใส ทำให้ผู้สูงอายุเหล่านี้มีกำลังใจและมีความต้องการที่จะไปทำพิธีกรรมเหล่านี้อยู่ตลอดเวลาเมื่อร่างกายยังสามารถทำได้ ดังนั้นความรู้สึกดังกล่าว จึงเป็นความรู้สึกของความเป็นหนุ่มเป็นสาวที่สร้างพลังจากข้างในและแสดงออกภายนอกผ่านร่างกายที่ชรา

ความหมายของความชราภาพดังกล่าว สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์กับความรู้สึกที่ผู้อาวุโสรับรู้ต่อตัวเอง ความรู้สึกเป็นสิ่งที่ใช้ตัดสินว่าตัวเองอยู่ในภาวะของความแก่ เสื่อมถอยหรือชราภาพ トラบไคที่ยังรู้สึกว่าเป็นตัวเองยังไม่แก่ ยังเป็นหนุ่มเป็นสาวก็ทำให้สามารถทำงานในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นปกติ ความรู้สึกดังกล่าวจึงไม่ใช่แค่ความรู้สึกของความเป็นหนุ่มเป็นสาวแต่มันคือความรู้สึกและรับรู้เกี่ยวกับความเข้มแข็งหรือความแข็งแรงของตัวเองที่ทำให้ผู้สูงอายุไทยดำเนินกิจกรรมที่ทำอย่างไม่หยุดนิ่ง

ความชราภาพคือร่างกายที่เสื่อมถอย

ร่างกายคือพื้นที่ที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและภาวะถดถอย ความหมายของความชราภาพจึงยึดโยงกับการเปลี่ยนแปลงของช่วงอายุและการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย รื้อรอนบนผิวหนัง ความเหี่ยวย่นของผิวหนัง ภาวะความเสื่อมของอวัยวะ ที่ทำให้ร่างกายไม่สามารถทำบางอย่างได้อย่างเป็นปกติ เช่น สายตาที่มองไม่ค่อยเห็น สายตาพร่ามัว หูที่ตึงและไม่ค่อยได้ยินเสียง แขนขาที่ไม่มีเรี่ยวมีแรง น้ำเสียงที่แหบพร่าและแผ่วเบากว่าเมื่อตอนเป็นหนุ่มสาว ดังนั้นการให้ความหมายเกี่ยวกับความชราที่ยึดโยงอยู่บนพื้นที่ทางร่างกาย ความเสื่อมถอยของร่างกายที่เป็นภาพลักษณ์ของความชราภาพตามปกติ “ตาไม่ดี” “หูไม่ค่อยได้ยิน” “หูตึง” สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเสมือนสิ่งที่ขัดขวางผู้สูงอายุในการทำกิจกรรมทางสังคมและมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ดังเช่นการลดทอนบทบาทหน้าที่ในเชิงพิธีกรรมบางอย่าง เช่น พิธีกรรมที่ต้องสื่อสารกับผู้ที่พิธีหลายคนอย่าง เสนตัวที่จะต้องมีหมอมือง หมอปี หมอสะ และการเชื่อมโยงกับจังหวะของการเป่าปี่เล็กปี่ใหญ่ ที่หมอจะต้องรับช่วงต่อกัน ทำให้ผู้อาวุโสบางคนไม่สามารถทำหน้าที่บางอย่างได้

ความชราภาพคือผู้รอบรู้และผู้มีประสบการณ์

ความหมายของความชราเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในชีวิต ในช่วงเวลาของชีวิตที่เปลี่ยนผ่าน ตัวของผู้สูงอายุได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการใช้ชีวิต เช่น การทำนา การทำจักสาน การทอผ้า การเย็บปักถักร้อย การจัดการชีวิต เช่น การให้คำอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัว การให้แนวทางในการชีวิตคู่ การวางตัวในครอบครัว โดยเฉพาะความรู้ทางด้านประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนหนึ่งเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม เป็นหมอมเอน หมอมือง หมอแปงขวัญมดมนต์หรือเขย ดังนั้นในพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ ที่ชาวไทยต่างยังคงยึดถือและปฏิบัติผู้อาวุโสไปทำจึงมีบทบาทสำคัญในการให้แนวทางของพิธีกรรมที่ถูกต้อง และสอดคล้องกับสิ่งที่ทำมาแต่ดั้งเดิม ผู้อาวุโสจึงเป็นเสมือนผู้นำในการสร้างบ้านแปงเมืองและสร้างครอบครัวที่เป็นแบบอย่าง และวางรากฐานให้กับลูกหลานในอนาคต ดังนั้นความหมายของผู้สูงอายุ สะท้อนผ่านการพูดถึงเกี่ยวกับ “ความเป็นผู้เฒ่าผู้แก่” “ผู้ที่มีประสบการณ์” “ผู้ก้าวผ่านสิ่งต่าง ๆ มามากมาย” รวมทั้ง “ความเป็นผู้รู้” เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ผู้สูงอายุที่เป็นผู้รู้จึงเป็นผู้สูงอายุที่ประกอบพิธีกรรมของกลุ่มชนไทยต่างเกิดความเชี่ยวชาญแตกฉาน

ความชราคือความเป็นผู้นำ ผู้พาสร้างบ้านแปงเมือง

ผู้สูงอายุชาวไทยทำให้ความหมายเกี่ยวกับความชราภาพ ผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับเครือญาติ สายตระกูล บรรพบุรุษและการตั้งถิ่นฐาน “ความเป็นเจ้าบ้าน” “พ่อบ้าน” หรือ “เจ้าเสือ” ที่มีบทบาทสำคัญในครอบครัว และเป็นศูนย์กลางของครอบครัวในการตัดสินใจ รวมถึงการทำพิธีกรรมในด้านต่าง ๆ ผู้สูงอายุจึงมีฐานะเป็นทั้งผู้นำ ผู้บุกเบิก หรือผู้วางรากฐานในการสร้างชุมชนและหมู่บ้านให้สามารถดำรงอยู่และสืบต่อจนถึงปัจจุบัน ความหมายนี้ผู้อาวุโสจึงหมายถึงผู้นำในการตัดสินใจตั้งแต่การตั้งรกราก การประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต และยังเป็นผู้นำพาในเชิงวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ทำให้ประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยดำรงคงสืบสานและธำรงอัตลักษณ์ ความเป็นไทยทำให้สามารถอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลง ในวัฒนธรรมดั้งเดิม ผู้นำย่อมไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงได้ โดยมากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จะเกิดจากผู้อาวุโส ในการตัดสินใจ เช่น การเปลี่ยนแปลงรายชื่อผีเรือน หรือการใช้เครื่องประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ การเข้าไปใน หอผีเรือน สิ่งเหล่านี้จะกระทำโดยผู้อาวุโสเจ้าของเรือนหรือผู้ประกอบพิธีกรรมเป็นหลักซึ่งส่วนใหญ่ก็คือผู้อาวุโส

ความชราภาพคือความสัมพันธ์กับ “ขวัญ”

ความชราภาพไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องของร่างกายเพียงอย่างเดียว แต่ในโลกทัศน์ของชาวไทยทำให้ให้นิยามความหมายของความชราภาพที่เกี่ยวข้องกับความคิดในเรื่องของ “ขวัญ” ที่เป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย คนที่มีชีวิตอยู่ ความเชื่อเรื่องขวัญของชาวไทยดำรงอยู่มาอย่างยาวนาน ว่าขวัญคือสิ่งที่อยู่ในร่างกายของมนุษย์ในยามปกติ ขวัญทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวได้อย่างคล่องแคล่ว มีเรี่ยวแรง ขวัญทำให้ร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยในขณะเดียวกันหากขวัญออกจากร่างกายด้วยเหตุผลต่าง ๆ ก็จะทำให้ร่างกายหรือคนคนนั้นไม่มีความสุข กินไม่ได้นอนไม่หลับและเจ็บป่วย เป็นต้น ขวัญจึงมีสถานะที่นี้รันดรและดำรงอยู่กับตัวของคนไทยที่สะท้อนให้เห็นความสุข ความทุกข์ ความมีสุขภาพดี ความเจ็บป่วย ความเป็นและความตาย ขวัญไม่ได้แก่ชราตามสภาพร่างกายที่เสื่อมถอย แต่ขวัญสามารถอ่อนแอหรือเข้มแข็งได้หากมีเหตุการณ์บางอย่างเข้ามากระทำ เช่น ขวัญหลงทาง ขวัญถูกกักตัวไว้ เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุให้ร่างกายของคนคนนั้นไม่ปกติหรือมีความอ่อนแอ เจ็บป่วย ทำให้ต้องมีพิธีเรียกขวัญ แพงขวัญ ฮ้าง(ดัก)ขวัญ หรือช้อนขวัญให้กลับมาอยู่ในร่างกายของคนคนนั้น

ผู้สูงอายุคือผู้อาวุโสที่ต้องเคารพนับถือ

ผู้สูงอายุมีความหมายเกี่ยวข้องกับสถานะของความอาวุโส การให้ความสำคัญและจัดลำดับชั้นที่ผ่านคำเรียกชื่อของผู้อาวุโส เช่น เอ็ม เอ็มอู๋ อ้าย อ้ายอู๋ หรือเหาะ ซึ่งลูกหลานจะต้องให้ความเคารพนับถือ ผู้อาวุโสจะมีบทบาทสำคัญในช่วงพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น พิธีเสนเรือน พิธีสงกรานต์ ที่จะต้องมีการเชื้อเชิญ ผู้อาวุโสและรดน้ำดำหัวขอพรแก่ผู้อาวุโส เพื่อขอความเป็นสิริมงคลในการกลับไปทำงาน สภาวะของความเป็นผู้สูงอายุนี้ไม่ได้ดำรงอยู่แค่ช่วงของการมีชีวิตอยู่เท่านั้น แต่สถานะของความเป็นผู้สูงอายุที่ต้องได้รับการเคารพ นับถือจากลูกหลานและวงศ์ตระกูลยังดำรงอยู่แม้ช่วงชีวิตหลังความตาย คือ การเปลี่ยนสถานะจาก “ผู้อาวุโส” กลายเป็น “วิญญาณบรรพบุรุษ” หรือ “ผีบ้านผีเรือน” ที่คอยดูแลลูกหลานและต้องได้รับการกราบไหว้บูชา เช่น สรวง ในช่วงต่าง ๆ เช่น พิธีเสนเรือน การปาดตง และงานเทศกาลสงกรานต์ เป็นต้น

2. การปฏิบัติตัวต่อความชราภาพ

ความชราภาพกับบทบาทหน้าที่เชิงพิธีกรรม

ผู้สูงอายุของไทยส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาททางพิธีกรรม เช่น หมอแปงขวัญ หมอเสน มดหรือมนต์ หรือเขย หรือทำหน้าที่อื่น ๆ ในพิธีกรรมของไทย เช่น การเตรียมของในพิธีกรรมเสนต่าง ๆ การเป็นล่าม

ในงานแต่งงาน เป็นต้น โดยการทำหน้าที่หรือบทบาทในทางพิธีกรรมเกิดจากการเรียนรู้สั่งสมมาอย่างยาวนาน ผู้สูงอายุหลายคนเรียนรู้การเป็นหมอเสนา หมอแปงขวัญหรือมดมนต์ตั้งแต่ช่วงวัยรุ่น ในช่วงหนึ่งผู้อาวุโสเหล่านี้ อาจจะออกจากชุมชนเพื่อไปทำงานในที่ต่าง ๆ แต่เมื่อถึงช่วงหนึ่งก็กลับมาสืบต่อหน้าที่เหล่านี้ในชุมชน ผู้สูงอายุไทดำที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเพณีพิธีกรรมของไทยดำ จะเข้าไปมีบทบาทในช่วงของการเปลี่ยนผ่านชีวิตของไทยดำ ตั้งแต่เรื่องของการเกิด การแต่งงาน ความเจ็บป่วย จนถึงความตาย ผู้สูงอายุไทดำที่ได้รับการยอมรับในด้านของพิธีกรรม จะต้องมีความรู้และความสามารถในการจดจำบทสวด คำบอกหรือคำกล่าวต่าง ๆ ในทางพิธีกรรมอย่างแม่นยำ โดยการเรียนรู้ดังกล่าวจะต้องมีครูอาจารย์ ผู้เรียนจะต้องขอยกครูจากครูอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านพิธีกรรมนั้น ๆ ส่วนมากถ้าเป็นผู้อาวุโสไทดำที่ยังคงประกอบพิธีกรรมอยู่ในปัจจุบันจะเลือกทำหน้าที่ในพิธีกรรมที่เฉพาะและเลือกที่จะทำพิธีในด้านงานมงคลหรืออวมงคล

ความชราภาพกับการสืบผี : หน้าที่ของลูกหลานคนไทดำ

พิธีกรรมกับชีวิตชาวไทดำ เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก พิธีกรรมกลายเป็นส่วนหนึ่งของชาวไทดำตั้งแต่เกิดจนตาย ตัวของผู้อาวุโสในบ้าน หรือเจ้าเสื่อ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะของ ผู้สืบผี ผู้ทำปาดตง และจัดงานเสนาเรื่อน โดยผู้ชายผู้หญิงไทดำล้วนมีบทบาทสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมดังกล่าว เมื่อพ่อแม่เสียชีวิต ลูกหลานก็จะทำหน้าที่ในการสืบต่อพิธีกรรมดังกล่าว หากพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่งเสียชีวิตคนที่ยังเหลืออยู่ก็จะทำหน้าที่เป็นเจ้าบ้านเป็นหลักในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ เมื่อพ่อแม่เสียชีวิตทั้งหมดก็จะต้องเป็นหน้าที่ของลูกชายคนใดคนหนึ่งในการทำหน้าที่สืบต่อผีและเซ่นไหว้พ่อแม่ บรรพบุรุษของตัวเอง ในขณะที่ผู้หญิงเมื่อแต่งงานไปแล้วก็ต้องไปนับถือผีทางฝ่ายสามีหรือทำหน้าที่เลี้ยงผีทางปู่ ซึ่งก็เป็นหน้าที่ของผู้หญิงไทดำที่แต่งงานด้วยเช่นกันในเรื่องการนับถือผี การทำหน้าที่ในการสืบผี คือการทำหน้าที่ดูแลกะล่อห้องหรือห้องผีและการจัดพิธีการเซ่นไหว้ตามความเหมาะสม โดยส่วนใหญ่การทำพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษจะมี 2 พิธีที่สำคัญคือ การทำเสนาเรื่อน (งานเลี้ยงใหญ่สำหรับผีบรรพบุรุษ) และการทำปาดตง (การเลี้ยงผีบรรพบุรุษของฝ่ายผู้น้อยทำ 10 วันทำครั้งหนึ่งในห้องผีเรื่อน) เป็นสิ่งที่ลูกจะต้องทำให้พ่อแม่ ถ้าลูกไม่ทำให้พ่อแม่ก็เชื่อว่าพ่อแม่จะไม่ไต่กินและส่งผลต่อสมาชิกในครอบครัว ทำให้เกิดความเจ็บป่วย ความไม่สบายหรือการไม่มีความสุขในการใช้ชีวิตประจำวัน

“ผีพ่อผีแม่เรา ถ้าไม่เลี้ยงเขาแล้วเขาจะไปกินที่ไหน เขาอดอยาก เขามาหากินเราก็เจ็บป่วย ไม่สบาย”
(ลุงต่าง ออเขาย้อย อายุ 87 ปี บ้านห้วยถนน, สัมภาษณ์)

ความชราภาพกับการจัดการขวัญ : ก่อนตายตั้งให้ได้สักปาง

ความเชื่อเรื่องผีและขวัญถือเป็นหัวใจสำคัญของชาวไทดำหรือลาวโซ่ง ผีชั้นสูงหรือที่คนไทดำมักเรียกว่า ผีฟ้าหรือผีแถนซึ่งเป็นเสมือนเทวดา ที่สามารถให้คุณให้โทษ หรือทำให้สิ่งต่าง ๆ สามารถเกิดขึ้นกับมนุษย์อย่างคนไทดำได้ รวมถึงเป็นผู้สร้างมนุษย์ให้เกิดขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า ผีบ้านมาเกิด โดยการช่วยเหลือของ “แม่บ้านแม่นาง ผีช่างหล่อพ่อช่างดี” ที่ได้สร้างรูปแบบเนื้อตัวร่างกายของมนุษย์ก่อนที่จะส่งให้แถนชาติเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตและส่งให้มาเกิด ส่วนผีอีกพวกคือผีทั่วไป คือผีเฮือน หรือผีเรื่อน ซึ่งก็คือปู่ย่าตายาย พ่อและแม่ที่เชิญขึ้นมาอยู่บนเรือนหลังล่องลับไปแล้ว บริเวณที่วิญญาณบรรพบุรุษอยู่หรือถูกเชิญขึ้นมาบนเรือนเรียกว่า กะล่อห้อง ผู้สูงอายุไทดำที่อายุประมาณ 60 ปีขึ้นไป นิยมทำเสนาปางตัวเมื่อถึงเวลาร่างกายอ่อนแอหรือเจ็บป่วยโดยมากลูกหลานจะเป็นคนทำให้กับพ่อแม่ของตัวเอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความห่วงใยและความกตัญญูแก่เวลาที่ลูกหลานมีต่อพ่อแม่ ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการประกอบพิธีจะต้องเป็นพ่อมด หมอเมืองหรือแม่มด โดยมาก

จะมาจากการสืบเชื้อสาย ทั้งหมดและมดเป็นผู้ประกอบพิธีหลัก เพื่อให้ผู้สูงอายุมีร่างกายแข็งแรงและหายจากอาการเจ็บป่วยที่กำลังเผชิญอยู่ บางครั้งขวัญอาจจะไม่ได้กินอะไร ก็เดินทางไปหากิน ทำให้ตัวของคน ๆ นั้นเจ็บป่วยไม่สบาย ก็ต้องเรียกขวัญ แปะขวัญ เมื่อขวัญอยากกินสิ่งใดก็หามาให้กิน เมื่อทำแล้วก็จะหายเป็นปกติ โลกทัศน์ของคนไทดำมีความเชื่อเกี่ยวกับการเสนาว่า หากเกิดเป็นคนไทดำนั้นจะต้องทำพิธีเสนาให้ได้สักปางหนึ่ง การเสนาตัวคือการยึดอายุ ต่อเงาหัวหรือต่ออายุอานามให้กับผู้สูงอายุที่ขวัญในร่างกายเริ่มอ่อนแอหรือเจ็บป่วยไม่สบายให้กลับมาแข็งแรงเหมือนเดิม เสนปางตัวมักทำในกลุ่มของผู้สูงอายุ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการทำให้โดยลูกหลานเพื่อแสดงถึงความกตัญญูต่อกตเวทิต

ความชราภาพกับบทบาททางสังคม : ผู้รอบรู้เรื่องประเพณีวัฒนธรรม

ผู้อาวุโสไทดำมีความสัมพันธ์กับบทบาททางสังคม ในแง่ที่ผู้สูงอายุเหล่านี้เป็นผู้มีความรู้ ทักษะความชำนาญ และความเชี่ยวชาญในประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทดำ รวมถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับไทดำที่สามารถให้รายละเอียดหรือข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้กับคนรุ่นหลัง ผู้สูงอายุไทดำส่วนหนึ่งจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์หรือผู้รู้ในประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวไทดำ การค้นคว้าข้อมูลหนังสือ เอกสารทางประวัติศาสตร์และภาษาของชาวไทดำ สะท้อนผ่านคำบันทึกเกี่ยวกับเรื่องราวเหล่านี้ที่ผู้สูงอายุใช้เวลาในช่วงว่างจากการทำงานหรือเกษียณอายุงาน ในการจดบันทึกและอ่านค้นคว้าเพิ่มเติม ดังเช่นตำนานต่าง ๆ เกี่ยวกับคนไทดำ นอกจากนี้ ผู้สูงอายุไทดำที่ทำหน้าที่ในเชิงของพิธีกรรมจะมีความสามารถในการอธิบายตำราหรือความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น คำกล่าวเกี่ยวกับพิธีกรรมเสนาเรือน แปะขวัญหรือการเสนาตัว เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของความเป็นผู้สูงอายุไทดำที่มีประสบการณ์ ทักษะความเชี่ยวชาญในเชิงพิธีกรรม

ความชราภาพกับการเป็นศูนย์กลางของครอบครัวและชุมชน

ผู้สูงอายุไทดำเป็นศูนย์กลางของครอบครัวและชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมของครอบครัวและชุมชน รวมทั้งการเป็นผู้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับคนรุ่นใหม่ในเรื่องของแนวทางการใช้ชีวิต การทำมาหากิน การเลี้ยงดูครอบครัว ผู้สูงอายุจึงเป็นผู้ให้คำปรึกษา ชี้แนะเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมถึงการดูแลจัดการในเรื่องของพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ ของครอบครัวและชุมชน ผู้สูงอายุจะเป็นผู้ได้รับการเชิญให้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนหรือในงานพิธีกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องบอกกล่าวผู้อาวุโสในชุมชนและปรึกษาหารือกับผู้อาวุโสในการปฏิบัติตามพิธีกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม ผู้สูงอายุไทดำ เป็นศูนย์กลางของความรู้และอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ในชุมชนและครอบครัว ผู้ที่เป็นสมาชิกที่อาวุโสลำดับรองลงไปครอบครัว มักจะต้องเชื่อฟังคำแนะนำสั่งสอนของผู้สูงอายุหรือผู้อาวุโสสูงสุดในครอบครัว ผู้อาวุโสของไทดำจึงเป็นเสมือนศูนย์กลางของครอบครัวและชุมชน รวมทั้งเป็นศูนย์กลางของพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การได้รับความเคารพและจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมและยิ่งใหญ่ เช่น การทำหอแก้วสำหรับผู้สูงอายุที่อายุ 70 ปีขึ้นไป การทำเสนาตัวสำหรับผู้สูงอายุที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เป็นต้น

ความชราภาพกับโอกาส : ช่วงเวลาของการแสวงหาความรู้

ผู้สูงอายุเป็นวัยหรือช่วงชีวิตของการพักผ่อนจากภาระหน้าที่ การงานต่าง ๆ ที่เคยทำมา ช่วงเวลาหลังจากการไม่ได้ทำงานจึงเป็นโอกาสที่พิเศษในการแสวงหาความรู้และความสุขกับชีวิตของตัวเอง ผู้สูงอายุไทดำส่วนหนึ่งใช้โอกาสเหล่านี้ในการเรียนรู้สิ่งที่ตัวเองสนใจ เช่น ภาษาไทดำ เรื่องราวเกี่ยวกับไทดำ พิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ บางคนฝึกฝนตัวเองเป็นหมอเสนา หมอแปะขวัญ รวมถึงการได้รื้อฟื้นความรู้บางอย่างที่ตัวเองเคยได้ทำมา เช่น การจักสาน การทอผ้า ภาษาไทดำ เป็นต้น เนื่องจากภาษาไทดำเป็นพื้นฐานของประกอบพิธีกรรม

ต่าง ๆ ของคนไทดำ การที่จะเป็นหมอเสน หมอแปงขวัญได้จะต้องเรียนรู้ภาษาไทยดำ ผู้สูงอายุทำหน้าที่ในการรวบรวมความรู้ที่เป็นเรื่องของประเพณีดั้งเดิม ในขณะที่เดียวกันผู้สูงอายุบางส่วนก็มีการตั้งคำถามกับสิ่งที่เคยยึดถือและเชื่อมโยงความคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมความเชื่อในโลกเก่า กับความรู้และประสบการณ์จากโลกสมัยใหม่ที่ผู้สูงอายุได้ออกไปเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ข้างนอกชุมชน รวมถึงการได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาสมัยใหม่ ทำให้ผู้อาวุโสเหล่านี้เริ่มต้นตั้งคำถาม ทบทวนสิ่งที่ตัวเองเคยรับรู้ และยึดถือปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมว่าสิ่งไหนเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องหรือสิ่งไหนจะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาวะทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ดำรงอยู่ในยุคสมัยใหม่หรือโลกใหม่ ในขณะที่ความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องขวัญและผีเป็นสิ่งที่อยู่ในโลกเก่าซึ่งเป็นประเพณีพิธีกรรมดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่อดีต ผู้สูงอายุไทดำจึงเป็นเหมือนคนที่อยู่ในช่วงวัยของการเปลี่ยนผ่านและเชื่อมโยงโลกทั้งสองส่วนเข้าด้วยกัน

ความชราภาพกับการสืบทอด สืบสานและส่งผ่านความรู้สู่คนรุ่นหลัง

ผู้สูงอายุไทดำเป็นเสมือนคลังปัญญาและความรู้ ประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ ทั้งเรื่องของประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรม ทำให้ผู้สูงอายุไทดำมีบทบาทในการถ่ายทอดหรือเผยแพร่ความรู้ให้กับคนรุ่นหลัง ทั้งในและนอกชุมชน ผู้อาวุโสไทดำทำหน้าที่ในทางพิธีกรรม เช่น การเป็นหมอเสน หมอแปงขวัญ มดและมนต์ โดยทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมจะเริ่มทำหน้าที่เหล่านี้ในช่วงอายุประมาณ 35 - 40 ปี ขึ้นไป บทบาทของผู้สูงอายุจึงเป็นเสมือนผู้แนะนำ ชี้แนะให้กับคนรุ่นหลัง รวมถึงการเป็นผู้ถ่ายทอดและส่งผ่านความรู้เหล่านี้ให้กับคนรุ่นหลังด้วยดังเช่นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งรายละเอียดของเครื่องประกอบพิธีกรรม การท่องบทสวดหรือบทบอกกล่าวในพิธีกรรม

อภิปรายผล

ผู้สูงอายุไทดำ : ชีวิตกับมิติทางชาติพันธุ์

แนวคิดเรื่องผีและการให้ความสำคัญกับบรรพบุรุษ คือสิ่งที่สะท้อนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่ชัดเจนและยังคงได้รับการปฏิบัติอย่างเหนียวแน่น ความเชื่อดังกล่าวถูกปฏิบัติในวิถีชีวิตของคนไทดำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยที่สถาบันอื่น ๆ ในสังคม เช่น รัฐ ไม่อาจเข้าไปแทรกแซงจัดการควบคุมในการใช้ชีวิตดังกล่าวได้อย่างเด็ดขาด การดำรงอยู่ของประเพณี พิธีกรรมและความคิดความเชื่อเหล่านี้คือกระบวนการหล่อหลอมสำนึกทางชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่สัมพันธ์กับเพศสภาพ การรู้จักบทบาทหน้าที่ในฐานะของความเป็นลูกชาย ลูกสาวของคนไทดำ การมีลูกชายและการแต่งงานระหว่างคนกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันที่ทำให้ความเชื่อเรื่องผียังคงดำรงอยู่ ภายใต้การสืบผีของลูกชายหรือการสืบเชื้อสายฝ่ายพ่อ เมื่อถึงช่วงวัยหนึ่งผู้ชายไทดำก็ต้องสืบต่อบทบาทของพ่อแม่ ทั้งการทำหน้าที่ในฐานะเจ้าบ้าน การเป็นเจ้าเสียของผู้ชาย และการเป็นนางเจ้าเสียหรือเจ้าเรือนของผู้หญิง ล้วนตอกย้ำบทบาทและหน้าที่ของความเป็นลูกหลานไทดำ อัตลักษณ์ของความเป็นไทดำผ่านพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของผู้อาวุโส การเชิญผีขึ้นเรือนและการบรรจุรายชื่อในปีผีเฮือนของบรรพบุรุษของตัวเอง

มิติทางชาติพันธุ์ถูกเชื่อมโยงเข้ากับความหมายของร่างกายของผู้สูงอายุ อัตลักษณ์และตัวตนของผู้สูงอายุจึงมีความหลากหลาย ภายใต้ความเป็นชาติพันธุ์คนไทดำ ที่เชื่อมโยงกับระบบเครือญาติ การนับแซ่ นับซิง การสืบซิง สืบแซ่ ระหว่างคนไทดำด้วยกัน กระบวนการเหล่านี้ใช้ต่อกันผ่านสิ่งที่เรียกว่า การสืบเชื้อสายเดียวกัน การมีผีเดียวกัน หรือการนับถือผีเดียวกัน ในขณะที่เดียวกันความคิดเรื่องความเป็นพลเมืองในรัฐชาติสมัยใหม่

แนวคิดเรื่องความเป็นไทย ได้ถูกเชื่อมโยงกับบทบาทหน้าที่ทางสังคม เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ การเมืองของ ผู้สูงอายุไทยค่อนข้างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ความชราภาพผูกโยงกับมิติทางการแพทย์ ความชราภาพผูกโยงกับ สังคม เงื่อนไขของการทำงาน การเกษียณอายุ และอื่น ๆ แต่สิ่งที่น่าสนใจจากการศึกษาประสบการณ์ชีวิต การ ให้ความหมายและการปฏิบัติตัวของผู้สูงอายุไทย พบว่าแก่นหรือหัวใจสำคัญของอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ ของกลุ่มชนไทยดำมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมที่ยังดำรงอยู่ โดยเฉพาะเรื่องผีและวิญญาณ ที่ยังยึดถือกันอยู่อย่างเหนียวแน่นยาวนาน สอดคล้องกับงานของ Hayami (1993) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่า ในชุมชน ทางชาติพันธุ์ เรื่องของพิธีกรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคมที่เป็นเครื่องมือผูกโยงชุมชนและให้พื้นฐานของ อัตลักษณ์และศีลธรรมที่สามารถสังเกตเห็นได้

ผู้สูงอายุไทยดำ : ชีวิตกับมิติทางสังคม

กลุ่มคนไทยดำถือว่าความเป็นผู้อาวุโสเป็นศูนย์กลางของครอบครัวและเครือญาติ ทั้งผู้อาวุโสที่ยังมีชีวิตอยู่ และผู้อาวุโสที่ตายไปแล้ว ผีในที่นี้หมายถึงผีพ่อแม่หรือผีบรรพบุรุษเป็นสิ่งที่ถูกนำเข้าไปเชื่อมโยงกับเรื่องของ ระบบเครือญาติ ให้ความเป็นชุมชนและครอบครัวไทยดำเกาะเกี่ยวกันอย่างเหนียวแน่นมั่นคง กลุ่มคนไทยดำ ได้สร้างพื้นที่เครือข่ายทางสังคมที่ยึดโยงอยู่บนสำนึกของความเป็นชาติพันธุ์ในการช่วยเหลือและดูแลกันใน ชุมชน ที่ไม่ได้ยึดโยงแค่ระบบเครือญาติหรือครอบครัวตัวเองเท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมสมัยใหม่ ไม่ได้ มีผลต่อสภาวะของความเป็นปัจเจกของคนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งระบบครอบครัวเครือญาติไม่ได้แตกสลาย ไปจากสังคม แต่ผนึกรวมกันอย่างเหนียวแน่นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและจุดเชื่อมโยง ของผู้คนไทยดำคือเรื่องของพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยดำ จึงไม่ได้ถูกทำให้เป็นชายขอบหรือไร้ตัวตนทางสังคม แต่ผู้สูงอายุ เหล่านี้ถูกดึงเข้ามาสู่การเป็นศูนย์กลางของครอบครัวและชุมชน ทั้งที่มีชีวิตอยู่หรือหลังจากสิ้นชีวิตไปแล้วผ่านการ เชิญผีพ่อแม่ขึ้นเรือน และเชิญเข้าสู่กะล่อห้องเพื่อให้ลูกหลานเช่นสรวง และทำหน้าที่ปกปักษ์รักษาสมาชิก ในครอบครัว ผู้สูงอายุไทยดำจึงมีฐานะของความเป็นศูนย์กลางมากกว่าชายขอบ ซึ่งจะเห็นได้จากพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลาง เช่น เสนเรือน พิธีศพ แต่งงานหรือสงกรานต์ สิ่งที่น่าสนใจคือผู้สูงอายุไทยดำไม่ได้ ถูกทำให้ไร้บทบาททางสังคม แต่กลับเป็นผู้ที่ธำรงรักษาและปฏิบัติบทบาททางสังคมอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะ ผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ

ผู้สูงอายุไทยดำ : ชีวิตกับมิติทางวัฒนธรรม

ความชราภาพที่ยึดโยงกับวัฒนธรรมและการรับรู้เกี่ยวกับตัวเองต่อความชราภาพ เป็นแง่มุมที่ มีความน่าสนใจในการทำความเข้าใจความชราภาพในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยดำในปัจจุบัน ที่พยายามต่อสู้ต่อรองกับ ภาษาหรือวาทกรรมสมัยใหม่ทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์ วาทกรรมของรัฐชาติสมัยใหม่ ที่ทำให้ศักยภาพของผู้สูงอายุ ถูกลดทอนและถูกแยกออกจากชุมชนและสังคม ผู้สูงอายุถูกตรึงไว้กับบ้าน การทำหน้าที่เลี้ยงลูกเลี้ยงหลาน ต้องการการดูแลจากลูกหลานในการใช้ชีวิต แต่เมื่อมองที่ผู้สูงอายุไทยดำ การที่ลูกหลานอพยพเคลื่อนย้าย ไปทำงานที่อื่น ทำให้ผู้สูงอายุต้องปรับตัวในการทำหน้าที่อื่น ๆ ในครอบครัวแทนลูกหลานและทำหน้าที่เป็น ศูนย์กลางของชุมชนไทยดำและบทบาทในการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของไทยดำแทนลูกหลานรุ่นใหม่ด้วย สอดคล้องกับงานของ Maunchanchey (2015) ชี้ให้เห็นว่าความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญ กับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยดำ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงและเป็นสิ่งที่ทำให้คนไทยดำสามารถดำรงอยู่และสืบต่อวัฒนธรรม ได้ ในขณะที่เดียวกันตัวผู้สูงอายุ ก็ถือเป็นทุนมนุษย์ที่มีความสำคัญในการธำรงรักษาทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าว

ผู้สูงอายุไทดำ : ชีวิตกับมิติทางเพศสภาพ

ผู้ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผี ขวัญหรือวิญญาณในกลุ่มไทดำ คำว่ามดมนต์ใช้แทนคำเรียกผู้หญิงที่มีบทบาทหน้าที่ในพิธีกรรม ผู้ประกอบพิธีกรรมที่ต้องเป็นผู้หญิง ในขณะที่คำว่าหมอเป็นคำเรียกของผู้ชายหรือผู้หญิงก็ได้ เช่น หมอปี หมอเมือง หมอแปงขวัญ หมอหลวง หมอสะ หมอแยง (หมอส่อง) ยกเว้นคำว่าเขยจะใช้เรียกคนที่ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความตายซึ่งโดยมากจะเป็นผู้ชาย เนื่องจากความเชื่อเรื่องขวัญหรือจิตว่า ถ้าจิตไม่แข็ง คนคนนั้นย่อมเรียนเป็นเขยไม่ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นพื้นที่สำคัญของผู้ชายและผู้หญิงในทางพิธีกรรมความเชื่อของชาวไทดำ ในขณะที่เดียวกันผู้นำของบ้านในการประกอบพิธีกรรมจะเป็นหน้าที่ของผู้ชาย หากเจ้าบ้านสูงสุดหรือพ่อยังมีชีวิตอยู่ก็จะมีสถานะของความเป็น “เจ้าเสื่อ” และ “เจ้าบ้าน” หากเหลือเพียงแม่หรือที่เรียกว่า “นางเจ้าเสื่อ” และเป็นเจ้าบ้าน (เนื่องจากสามีเสียชีวิตและเป็นใหญ่สุดในบ้าน) แต่ก็ไม่ใช้สถานะของความเป็นเจ้าเสื่อ ลูกชายเท่านั้นถึงจะทำหน้าที่เป็นเจ้าเสื่อที่ทำพิธีกรรมร่วมกับหมอเสนในตะล่อห้องได้ ในการศึกษาวิจัยของผู้ศึกษาพบว่าในวัฒนธรรมของไทดำ ผู้ชายจะมีบทบาททางพิธีกรรมมากกว่าผู้หญิง ผู้ชายจะเป็นทั้งหมอเสน หมอแปงขวัญ หมอปี หรือหมอสะ ส่วนผู้หญิงจะทำหน้าที่มดมนต์หรือหมอแปงขวัญในพิธีกรรม รวมทั้งเมื่อผู้หญิงแต่งงานแล้วต้องแยกจากเรือนพ่อแม่เพื่อมาสืบเชื้อสายฝ่ายสามี ในขณะที่อิทธิพลทางพุทธศาสนาที่เข้ามาในชุมชนไทดำ ก็ไม่ได้ทำให้สถานะของผู้ชายในชุมชนไทดำลดลง เพราะผู้ชายเท่านั้นที่บวชในพุทธศาสนาได้ แต่ในขณะที่เดียวกันก็เปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงในการอุปถัมภ์ค้ำจุนพุทธศาสนา สอดคล้องกับการศึกษาของ Smuthkupt, & Kittiarsa (2002) ที่ได้อธิบายถึงบทบาทของความเป็นแม่กับพุทธศาสนาว่า แม่ถือเป็นผู้ให้กำหนดลูกชาย เมื่อลูกชายเติบโตเป็นผู้ใหญ่แม่ก็เป็นผู้ส่งมอบลูกชายให้กับวัดและพุทธศาสนา ทำให้ลูกชายสามารถเปลี่ยนผ่านสถานภาพและสถานะไปสู่การบรรลุนิพพานได้ ในขณะที่ลูกสาวหรือผู้หญิงแม้ว่าจะไม่สามารถบวชในพระพุทธศาสนาได้ แต่ก็สามารถร่วมทำบุญและเป็นผู้ทำหน้าที่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาได้ จึงไม่เกิดความขัดแย้งระหว่างความเป็นผู้ชายกับผู้หญิงในสังคม อิทธิพลของพระพุทธศาสนา และแนวคิดหรือโลกทัศน์แบบเดิมที่เกี่ยวกับเรื่องผี สามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่ขัดแย้งและประนีประนอม สิ่งที่ปรากฏผ่านพื้นที่ที่เรียกว่า “หิ้งผี” “ห้องผี” “กะล่อห้อง” จึงนับเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวและให้พลังอำนาจในการคุ้มครองสมาชิกในครอบครัวและเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งผู้ชายจะครอบครองปริมาณส่วนนี้เป็นหลัก การเข้ามาของบุคคลอื่น ล้วนต้องได้รับการอนุญาตจากเจ้าของเรือนก่อน สะท้อนความสัมพันธ์ที่ยึดโยงกับผี ใครเข้าใกล้ผีที่สุดคนนั้นก็มียุทธศาสตร์ทางอำนาจมากที่สุด ในปัจจุบันผู้ที่ป็นเจ้าของพื้นที่เหล่านี้คือผู้อาวุโสของครอบครัว พ่อแม่ที่ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อเสียชีวิตไปแล้วลูกชายก็จะทำหน้าที่ในการสืบทอดแทน ความหมายของผู้สูงอายุจึงเป็นความหมายที่เกิดจากการหล่อหลอม การเรียนรู้ผ่านการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อตามเพศสภาพของชุมชนไทดำ

ผู้สูงอายุไทดำ : ชีวิตกับมิติทางสุขภาวะ

การก้าวข้ามมุมมองด้านลบของความชราที่เป็นเรื่องของความเสื่อมถอยไปสู่เรื่องมุมมองด้านบวก คือ การเป็นผู้สูงอายุที่มีความสุขหรือประสบความสำเร็จในชีวิตบั้นปลาย (successful aging) ดังเช่นงานศึกษาของ Rowe, & Kahn (1997) ที่สะท้อนให้เห็นการออกเดินทางค้นหาความหมายของชีวิตของผู้สูงอายุ การเกลียดกลัวการอยู่เฉย ๆ โดยไม่ทำอะไร การออกเดินทางของชีวิตผู้สูงอายุอีกครั้งหลังการเกษียณอายุการทำงาน จึงเป็นภาพสะท้อนของการก้าวการเนาเปื่อยผุพังของร่างกายที่ไม่ได้ทำอะไร เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเองและผู้อื่นดังเช่นผู้สูงอายุไทดำที่จะต้องทำงานอยู่ตลอดเวลา เพราะไม่ต้องการอยู่นิ่งหรือนอนอยู่เฉย ๆ เพราะจะทำให้ตัวเองรู้สึกท้อแท้ไม่สบาย เจ็บป่วยและไม่มีความคุ้มค่าต่อครอบครัวและสังคม สอดคล้องกับงานของ

Duay, & Bryan (2006) ที่ได้ให้ 3 ลักษณะสำคัญของการบรรลุสู่การเป็นผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ (successful aging) นั้น จะประกอบด้วยความสามารถในการประสานสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ (engagement with others) ความสามารถในการจัดการและรับมือกับการเปลี่ยนแปลง (coping with changes) และสุดท้ายคือความสามารถในการรักษาร่างกาย จิตใจและสุขภาพของตัวเอง (maintaining physical, mental and financial health) ที่เชื่อมโยงกับผู้สูงอายุไทดำที่มีลักษณะของการเป็นผู้สูงวัยที่ประสบความสำเร็จ ผู้สูงอายุที่มีบทบาทในเชิงของพิธีกรรมที่มีการใช้พิธีกรรมเป็นสื่อกลางในการสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน ผ่านการทำหน้าที่ผู้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มคนไทดำ เช่น หมอเสนา มดมนต์ หมอแปงขวัญ หมอเมือง หมอสะ หมอหลวงหรือเขย เป็นต้น รวมถึงผู้สูงอายุที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนในงานพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งงานเสนาเรื่อน งานศพหรืองานสงกรานต์ ผู้สูงอายุจะเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเข้ากับครอบครัวและกลุ่มทางสังคม ผู้สูงอายุมีความสามารถในการจัดการและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในชุมชนทางชาติพันธุ์ไทดำ ทั้งการทำบทบาทหน้าที่ทางสังคมภายใต้ลูกหลานไทดำ และการเป็นไทดำที่เป็นพลเมืองส่วนหนึ่งของรัฐไทย รวมทั้งความสามารถที่จะผสมผสานความเชื่อที่หลากหลายที่สามารถทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน ท่ามกลางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม สามารถที่จะปรับเปลี่ยนขั้นตอนหรือเนื้อหาของพิธีกรรมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสามารถในการจัดการต่อความเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุไทดำ

ผู้สูงอายุมีความสามารถในการรักษาสุขภาพจิตใจและร่างกายของตัวเองในกลุ่มผู้สูงอายุ ผ่านการใช้พิธีกรรมความเชื่อดั้งเดิมเข้ามาใช้ในการรักษาสุขภาพร่างกายและจิตใจ เช่น การแปงขวัญ การเสนาตัว ซึ่งถือเป็นพิธีกรรมที่ลูกหลานจัดให้กับพ่อแม่ที่มีอายุมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นศูนย์กลางของครอบครัวและชุมชน จำนวนลูกหลานที่มาร่วมงาน การใช้พิธีกรรมแบบดั้งเดิมในเรื่องของสุขภาพทั้งในแง่ของการพิธีกรรมรักษาความเจ็บป่วยและสร้างพลังให้กับชีวิต เพื่อให้ผู้สูงอายุมีร่างกายแข็งแรงและมีกำลังใจที่ดี รวมทั้งการที่ผู้สูงอายุยังสามารถทำงานในบทบาทของผู้ประกอบพิธีกรรมได้ การได้ออกไปพบปะผู้คน การได้รับการยกย่องจากผู้คน การได้ใช้ความจำในการประกอบพิธีกรรมทั้งการพูดคำกล่าวในพิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนเป็นสิ่งที่สร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุทางด้านร่างกาย โดยเฉพาะความจำและสติปัญญา

สรุป

ความเชื่อเรื่องผีและขวัญยังคงเป็นจุดศูนย์กลางของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มคนไทดำในจังหวัดนครปฐมที่ดำรงอยู่อย่างเหนียวแน่นในการเปลี่ยนผ่านของยุคสมัย แต่ทว่าอัตลักษณ์ดังกล่าวยังสามารถดำรงอยู่ภายใต้บทบาทของผู้สูงอายุซึ่งทำหน้าที่ในฐานะของผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเชิงของวัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งการทำหน้าที่เป็นทั้งผู้รักษา สืบทอดและส่งต่อความรู้เหล่านี้ให้กับสมาชิกในชุมชน เรื่องราวของผู้สูงอายุไทดำทำให้เห็นชีวิตและการเดินทางสู่เส้นทางอันเป็นนิรันดร์ของชีวิต ที่สะท้อนให้เห็นการต่อรงภายใต้ภาวะของความเสื่อมถอยของร่างกายที่เป็นวงจรธรรมชาติ ผ่านการให้ความหมายและการปฏิบัติตัวของผู้สูงอายุไทดำ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ภายใต้การดำรงสถานะความเป็นผีบรรพบุรุษที่เป็นจุดศูนย์กลางของครอบครัวชีวิตหลังความตาย รวมทั้งนิยามความหมายของผู้สูงอายุไทดำที่มีความหลากหลายและยึดโยงกับลักษณะเฉพาะทางชาติพันธุ์ที่ไม่สามารถจะใช้มิติใดมิติหนึ่งมากำหนดหรือนิยามผู้สูงอายุ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง ประชากรหรือมุมมองทางสังคมวัฒนธรรมแบบตะวันตก ซึ่งทำให้

ไม่เห็นความซับซ้อนหลากหลายของผู้สูงอายุ ดังนั้นจึงควรมีการสนับสนุนการรวบรวมเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สูงอายุในชุมชนในมิติทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ เพื่อให้ผู้สูงอายุอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภาคภูมิใจในตัวเองและมีความสุขในบ้านปลายชีวิต แม้ในชีวิตหลังความตายก็ได้รับการยอมรับนับถือจากครอบครัว

ข้อเสนอแนะ

1. การสนับสนุนศักยภาพของผู้สูงอายุในมิติทางวัฒนธรรมและทางชาติพันธุ์เพื่อให้ผู้สูงอายุอยู่ในสังคมได้อย่างภาคภูมิใจและมีศักดิ์ศรี
2. การส่งเสริมและให้ความสำคัญกับความเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม การสร้างสุขภาวะที่ดีทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุในกลุ่มชาติพันธุ์ในฐานะของผู้สืบสาน อนุรักษ์ ชำรงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ในกระแสปัจจุบัน
3. การสนับสนุนรวบรวมเกี่ยวกับองค์ความรู้ของผู้สูงอายุไทดำ และนำไปสู่การสร้างเครือข่ายของผู้รู้หรือปราชญ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่อยู่ในชุมชนต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูองค์ความรู้ต่าง ๆที่กำลังเลือนหายไป

References

- Boukeaw, Phimphisut, & Teungfung, Ratiporn. (2016). Health Care and Health Status of Thai Aging (การดูแลสุขภาพและภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุไทย). *Journal of the Association of Researchers*, 21(2): 94-109.
- Cohen, L. (1998). **No Aging in India: Alzheimer's, The Bad Family, and Other Modern Things**. Berkeley, California: University of California Press.
- Duay, D. L., & Bryan, V. C. (2006). Senior Adults' Perceptions of Successful Aging. *Educational Gerontology*, 32(6): 423-445.
- Flatt, T. (2012). A New Definition of Aging? *Frontiers in Genetics/Genetics of Aging*, 3(3): 148.
- Gheorghita, V. (2016). Anthropology and Population: Perspective on Aging. *Revista de Stiinte Politice*, 52: 71-83.
- Hayami, Y. (1993). To be Karen and To be Cool: Community, Morality and Identity Among Sgaw Karen in Northern Thailand. *Cahiers des Sciences Humaines*, 29(4): 747-762.
- Hawanon, Nawaporn, & Wattanotha, Theerawan. (2009). **New Direction of Aging Residence Development in Thai society (ทิศทางใหม่ในการพัฒนาการอยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุในสังคมไทย)**. Bangkok: Faculty of Architecture, Rajamangala University.
- Maunchanchey, Renu. (2015). Social Functions of Belief of Thai-Song Ancestor Spirits in Korat Village, Nakhon Pathom Province (หน้าที่ทางสังคมของความเชื่อผีบรรพบุรุษไทโซ่ง บ้านเกาะแรด จังหวัดนครปฐม). *Journal of Language and Culture*, 34(1): 85-103.
- McLeish, A. B. J. (1976). **The Ulyssean Adult: Creativity in the Middle & Later Years**. New York: McGraw-Hill Ryerson.
- Othaganon, Pranom. (2001). **The perfect of Thai Aging life: Principle of Research and Lesson of Experiences (ชีวิตที่สุขสมบูรณ์ของผู้สูงอายุไทย หลักการงานวิจัยและบทเรียนจากประสบการณ์)**. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Pitiphat, Sumitr, & Poonsuwan, Samerchai. (1997). **Laos-Song: Dynamic of Cultural System in The Second Decade (ลาวโซ่งพลวัตของระบบวัฒนธรรมในรอบสองทศวรรษ)**. Bangkok: Thammasat University.
- Potiwat, Piyaluk. (2015). Listening to Voices from Elderly : Fighting and Social Space Construction (เสียงจากผู้สูงอายุ : การต่อสู้และการสร้างพื้นที่ทางสังคม). *Journal of Research for Development Social and Community*, 2(13): 53-61.
- Rose M. R. (1991). **Evolutionary Biology of Aging**. New York: Oxford University Press.
- Rowe, J. W., & Kahn R. L. (1997). Successful Aging. *Gerontologist*, 37(4): 433-440.
- Smuthkupt, Suriya, & Kittiarasa, Pattana. (2002). **Why "Esan Man" Use Women Skirt Fabric Pack The Bai-Lan Scriptures (ทำไม "คนอีสาน" ในอดีตจึงใช้ผ้าซิ่นห่อคัมภีร์ใบลาน)**. Nakhon

- Ratchasima: Thaisuksanithat Room of Suranaree University of Technology.
- Talarsky, L. (1998). Defining Aging and The Aged: Cultural and Social Constructions of Elders in the U.S. **Arizona Anthropologist**, 13(2): 101-107.
- Watkheew, Mayuree. (1978). **The Study of Tai-Dam Social structure (การศึกษาโครงสร้างสังคมของชาวโซ่ง)**. Master's dissertation, Kasetsart University, Bangkok, Thailand.
- Wongvipak, Chanun (1988). **The Meeting Seminar Document in The Study Research of Ethnic Group in Western Region, Thailand (เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาเรื่อง การศึกษาวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตก)**. Nakhon Pathom: Faculty of Education, Silpakorn University.
- World Health Organization. (2016). **Ageing**. [Online]. Retrieved October 3, 2016 from <http://www.who.int/topics/ageing/en/>
- Young, I. M. (1990). **Justice and the Politics of Difference**. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.